

Uskon peruskysymykset

Pekka Huhtinen, TT

OPPI PELASTUMISESTA JA AIKAMME PELASTUSKÄSITYKSET

1. Johdanto

Raamatun sisältö on sanoma pelastuksesta. Pelastuksen teema kulkee läpi Vanhan ja Uuden testamentin. Valittu kansa Israel saa kulkea Jumalan johdatuksessa. Herran johdossa koetaan toistuvasti ihmeellinen apu hädässä. Vapautuminen Egyptin orjuudesta ja sitä seuranneella erämaavaelluksella kohti luvattua maata on soteriologiselta kannalta aivan erityinen typologinen merkityksensä. Jo VT:ssa näkyy se, miten pelastuksen sanoma tulee koskemaan pakanoitakin eli ajatus uudesta liitosta ja koko maailmaa koskevasta valinnasta murtautuu esiin. Pelastus ei tule rajoittumaan vain yhteen kansaan (ks. Jes. 49:6; 60:1–3, vrt. Ilm. 7:9; 15:1–4).

Toisaalta jo VT:ssa on nähtävissä soteriologiassa selkeä eksklusiivisuus, mitä tulee pelastustiehen: ”**Minä, minä olen Herra, eikä ole muuta pelastajaa kuin minä.**” (Jes. 43:11; vrt. Joh. 14:6; Ap.t. 4:12). Uuden testamentin soteriologian syvälinen ymmärtäminen edellyttää sitä, että tunnemme Vanhaa testamenttia. Jumalan luomistyö, ihmisen syntiinlankeemus ja Jumalan syntistä ihmistä etsivä rakkaus liittoteologioineen ovat niitä teemoja VT:ssa, jotka antavat pohjan sen ymmärtämiselle, mitä Uudessa testamentissa tapahtuu. Raamatun (VT ja UT) sanoma pelastuksesta nivoutuu aina historian tapahtumiin ja siksi puhumme pelastushistoriasta.

Raamatun opetus pelastuksesta ja sille pohjautuva klassinen kristillinen soteriologia on sinänsä selväpiirteinen. Kirkon historian kulussa on kuitenkin ilmennyt pelastuskäsityksiä, joissa puhdas armonoppi on hämärtynyt. Kuitenkin Jumalan sana ja pyhät sakramentit ovat säilyttäneet koko ajan selvän raamatullisen viestin: pelastus on Jumalan teko ja ihmisen osana on ottaa vastaan Jumalan armo pelastukseksi ilman omaa ansiota.

Olemme nyt tulleet tilanteeseen, jossa klassinen kristillinen soteriologia koetaan eksklusiivisuudessaan kiusallisen poissulkevaksi ja ”kovaksi”, koska sen mukaan pelastuksen, iankaikkisen elämän toinen todellinen vaihtoehto on iankaikkinen kuolema, kadotus, helvetti. ”Joka uskoo ja kastetaan, se pelastuu, mutta joka ei usko, se tuomitaan kadotukseen.” (Mk 16:16).

Klassisen Raamattuun perustuvan pelastusopin mukaan ei ole mitään muuta tietä pelastukseen kuin Jeesus Kristus: ”Minä olen tie ja totuus ja elämä. Ei kukaan tule Isän tykö muutoin kuin minun kauttani.” (Joh 14:6). ”Ei ole pelastusta yhdessäkään toisessa...” (Ap. t. 4:12) Käytännössä tämä merkitsee tavalla tai toisella ei-kristillisten uskontojen esittämien pelastusteiden toteamista umpikujiksi. Tilanne on relativismiin ja synkretismiin ajautuneessa maailmassa kirkon kannalta vähintään kiusallinen. Kiusallisimpana tilanne koettaneen nk. kansankirkoissa, joissa yritetään pitää seinät mahdollisimman leveällä ja katto mahdollisimman korkealla. Tämä asenne on hyvä

evankeliumin julistamisen kannalta, mutta se on kirkon kannalta tuhoisa silloin, kun luovutaan Kristuksen ainutlaatuisuudesta.

2. Luterilainen oppi pelastuksesta ja rajanvetoa

Luterilaisen pelastusopin lähtökohta on objektiivinen sovitus, oppi vanhurskauttamisesta: ”Samaten seurakuntamme opettavat, että ihmiset eivät voi tulla vanhurskautetuiksi Jumalan edessä omin voimin, ansioin tai teoin, vaan että heille annetaan vanhurskaus lahjaksi Kristuksen tähden uskon kautta, kun he uskovat, että heidät otetaan armoon ja että synnit annetaan anteeksi Kristuksen tähden, joka kuolemallaan on antanut hyvityksen synneistämme. Tämän uskon Jumala lukee edessään kelpaavaksi vanhurskaudeksi.” (Room. 3 ja 4). (Room. 3:21ss; Room. 4:5) (CA). Edellä olevasta nousee luterilaisen vanhurskauttamiskäsityksen linjaus; yksin uskosta (sola fide), yksin Jumalan armosta (sola gratia), ilman omia tekoja yksin Kristuksen tähden.

Vanhurskauttamiseen liittyy Jumalan toiminta armonvälineiden (lain ja evankeliumin saarna, kaste, ehtoollinen) kautta, koska niiden välityksellä tapahtuu armoon ottaminen ja annetaan synnit anteeksi Kristuksen tähden (ks. ed. CA). Uskon syntyminen puolestaan edellyttää Kristuksen evankeliumin julistamista (Room. 10:17). Niin kuin pyhässä Raamatussa Jumala itse puhuu ja ilmoittaa itsensä, samoin Jumala itse toimii asettamissaan sakramenteissa, kasteessa ja ehtoollisessa, joissa niissäkin tapahtuu evankeliumin julistaminen. Ihmisen osa on ottaa Jumalan lahjat vastaan. On syytä huomata se, että vaikka korostus on objektiivisesti Jumalan teossa ja toiminnassa, korostetaan samalla uskon (fides specialis) merkitystä sakramenttien oikeassa nauttimisessa. Usko ei kuitenkaan luo sakramenttia, vaan ottaa sen vastaan. Samoin epäuskommekaan ei voi tehdä sakramentin olemusta mitättömäksi:

”Kun olemme vakuuttuneet kasteen suuresta hyödystä ja voimasta, voimme jatkaa eteenpäin ja katsoa, millainen ihminen ottaa vastaan kasteen hyödyn ja lahjan. Myös tämä on lausuttu erittäin kauniisti ja selvästi äskeisissä sanoissa: ”Joka uskoo ja kastetaan, se pelastuu.” Tämä tarkoittaa sitä, että yksin usko tekee ihmisen kelpoiseksi ottamaan vastaan tämän pelastavan, jumalallisen veden niin, että siitä on hyötyä. Sillä koska pelastus annetaan ja luvataan veteen liittyvillä ja vedessä olevilla sanoilla, emme voi ottaa sitä vastaan muulla tavoin kuin uskomalla sen koko sydämestämme. Ilman uskoa kasteesta ei ole mitään hyötyä, vaikka se itsessään onkin ylenpalttisen suuri, jumalallinen aarre. Siksi tämä yksi ainoa sana ”joka uskoo” pystyy sulkemaan pois ja ajamaan pakosalle kaikki mahdolliset teot, joita teemme saavuttaaksemme ja ansaitaksemme pelastuksen. Tämä asia näet on varma: mikä ei ole uskoa, se ei hyödytä mitään eikä myöskään saa mitään.

Mutta he sanovat varmastikin, kuten heillä on tapana: Eikö kastekin sentään ole teko, ja sinä itse väität, ettei teoista ole mihinkään, kun pitäisi pelastua? Mihin usko nyt sitten on hävinnyt? Vastaan tähän näin: On aivan varmaa, etteivät meidän omat tekomme mitenkään edistä pelastumistamme, mutta kaste ei olekaan meidän tekomme, vaan Jumalan teko. Tottahan sinun nyt sentään täytyy osata tehdä iso ero Kristuksen asettaman kasteen ja tavallisen kylvyn välillä. Tästä on jo ollut puhetta. Jumalan teot taas tuovat pelastuksen ja ovat välttämättömiä sen saavuttamiseksi. Eivät ne sulje pois uskoa, vaan haastavat uskoon, sillä ilman uskoa niihin ei voi tarttua. Vaikka antaisitkin kaataa vettä päällesi, ei se sitä merkitse, että olisit saanut kasteen, joka säilyy ja josta olisi sinulle jotain hyötyä. Mutta silloin kaste hyödyttää sinua, kun kasteelle käydessäsi tarkoituksenas on noudattaa Jumalan käskyä ja asetusta ja kun se lisäksi tapahtuu Jumalan nimeen. Silloin saat vedessä pelastuksen, joka on luvattu. Käsi ja ruumis eivät saa sitä aikaan, vaan sydämen on se uskottava. Tästä huomaat selvästi, ettei kaste ole meidän tekomme, vaan aarre, jonka Jumala

ojentaa meille ja jonka me uskolla otamme vastaan. Eihän ristiinnaulittu Herra Kristuskaan ole mikään teko, vaan sanaan sisältyvä aarre, jonka sana ojentaa meille ja jonka me uskolla omistamme. Nuo hurmahenget tekevät siis meille vääryyttä, kun he huutavat meille päin naamaa, että me muka saarnaamme uskoa vastaan. Juuri uskoahan me yksinomaan vaadimme, ja lisäksi pidämme sitä aivan välttämättömänä. Ilman sitä ei kukaan voi ottaa vastaan eikä saada mitään.” (TK, Iso katekismus, 32–37)¹[1]

Luterilaisen tunnustuksen mukaan sakramentti ei siis toimi automaationa pelastukseen ilman uskoa eikä ilman sakramentissa kiinniriippumista. Tässä on nähtävissä selvä ero skolastiikan ja room.kat. kirkon edustamaan ex opere operato -oppiin verrattuna. Luterilaisessa soteriologiassa keskeistä on uskonvanhurskaus, jossa julistetun evankeliumin ohessa kasteella on keskeinen merkityksensä. Kaste on välttämätön pelastukseen (CA IX). Kaste ”vapauttaa kuoleman ja Perkeleen vallasta sekä antaa iankaikkisen autuuden kaikille, jotka uskovat Jumalan sanat ja lupaukset niin kuin ne kuuluvat.” (Vähä katekismus). Toisaalta juuri usko on se ominaisuus, joka erottaa pelastettujen joukon muista:

”...Usko erottaa toisistaan ne, joiden osaksi pelastus tulee, ja ne, joiden osaksi se ei tule. Usko tekee eron kelvollisten ja kelvottomien välillä, koska iankaikkinen elämä on luvattu vanhurskautetuille, ja usko juuri vanhurskauttaa.” (Augsburgin tunnustuksen puolustus 347)

”...Jos me näet aiomme pysyä kristittyinä, meidän on harjoitettava sitä tekoa, joka on tehnyt meidät kristityiksi. Jos joku lankeaa siitä pois, hänen on palattava siihen takaisin. Kristus, armoistuin, ei järky siitä, että teemme syntiä, eikä hän estä meitä palaamasta takaisin luokseen. Samoin pysyvät myös kaikki hänen aarteensa ja lahjansa. Niin myös se syntien anteeksiantamus, jonka olemme kerran kasteessa saaneet, pysyy yhäti voimassa joka päivä koko tämän elämämme, jonka aikana vanha ihminen riippuu meissä kiinni.” (TK, Iso katekismus, 85–86)

1[1] Kasteen olemus Jumalan tekona antaa Lutherin mukaan vahvan tuen lapsikastekäytännön oikeutukselle.

”Edellä sanottu saa riittää selitykseksi kasteen olemuksesta, hyödyistä ja käytöstä, siinä on tarpeeksi tässä yhteydessä. Mutta me kohtaamme vielä yhden lapsikastetta koskevan kysymyksen: uskovatko lapsetkin, ovatko he oikein kastettu? Tällä kysymyksellä Perkele hämmentää koko maailman omia lahkolaisiaan apuna käyttäen. Sanomme tähän lyhyesti, että oppimattoman on syytä karistaa tämä kysymys mielestään ja jättää se oppineiden huoleksi. Mutta jos haluat siihen vastata, niin vastaa näin: Kristuksen oma toiminta on sitova todiste siitä, että lapsikaste on hänelle otollinen, onhan näet Jumala tehnyt monista tällä tavoin kastetuista pyhiä ja antanut heille Pyhän Hengen. Vielä nykyisinkin tapaa monia, joiden opista ja elämästä huomaa, että heillä on Pyhä Henki. Onhan Jumala armoissaan antanut meillekin lahjan selittää Raamattua ja tuntea Kristus. Tällaista ei voi tapahtua ilman Pyhää Henkeä.

Jos taas Jumala ei hyväksyisi lapsikastetta, hän ei antaisi kenellekään lapsena kastetulle Pyhää Henkeä, ei edes yhtä henkäystä siitä. Lyhyesti sanoen: enää ei pitkään aikaan olisi ihmisten joukosta maan päällä pitänyt löytyä yhtään kristittyä. Koska Jumala kuitenkin on tunnustanut tällaisen kasteen oikeaksi vuodattamalla Pyhän Henkensä, minkä huomaa selvästi muun muassa sellaisista isistä kuin pyhä Bernhard, Gerson ja Juhana Hus, ja koska pyhä kristillinen kirkko säilyy tuhoutumatta maailman loppuun asti, lahkolaisten on pakko tunnustaa, että lapsikaste kelpaa Jumalalle. Sillä ei Jumala voi milloinkaan nousta itseään vastaan, ei auttaa valheessa ja pahuudessa eikä antaa armoaan ja Henkeään niiden tueksi. Tämä onkin oikeastaan kaikkein paras ja vahvin todiste, mikä voidaan esittää tavallisille, oppimattomille ihmisille. Sillä tätä uskonkohtaa: ”Minä uskon pyhän, kristillisen kirkon, pyhien yhteyden”, ei kukaan voi meiltä riistää eikä julistaa mitättömäksi.” (Iso katekismus, 47–51)

Koska pelastus perustuu Jumalan omiin tekoihin ja lupauksiin, uskolla saadaan omistaa **pelastusvarmuus**. Pelastusvarmuutta ei voi olla siellä, missä vähänkin ajatellaan olevan omilla teoilla vaikutusta pelastukseen, koska tekojen riittävyys tai riittämättömyys on ainainen ongelma, eivätkä teot kykene koskaan rauhoittamaan omaatuntoa. ”Yksin usko katsoo lupaukseen ja uskaltaa sen nojalla varmasti päätellä, että Jumala antaa anteeksi, koska Kristus ei ole turhaan kuollut jne.” (Augsb. tunn. puol. 149, ks. myös 346).

Myös roomalaiskatolisessa kirkossa opetetaan armoa ja armon ratkaisevaa merkitystä ihmisen pelastumisessa, joten puhtaaksiviljellystä tekojen tai ansioiden pelastusopista ei Rooman kirkossakaan ole kyse. Roomalaiskatolisen soteriologian olennainen ero suhteessa luterilaiseen on käsitys ihmisen osallistumisesta pelastukseensa eli kysymys Jumalan ihmisen välisestä yhteistyästä (synergismi). Roomalaiskatolinen kirkko edustaa käsitystä, jonka mukaan ihminen on omaan pelastukseensa nähden myötätoimiva, ”armo kasvattaa, jalostaa ja pyhittää sen, mikä ihmisessä on syntiinlankeemuksesta huolimatta jo luonnostaan”. Tämän vuoksi roomalaiskatolisessa kirkossa puhutaan vanhurskauttavan armon sijasta mieluummin pyhittävästä armosta ja katsotaan vanhurskauttamisen jatkuvan nimenomaan pyhityksenä. Tämän ajattelun seurauksena on se, että luterilaisen vanhurskaaksi julistamisen eli oikeudellisen tapahtuman (actus forensis, forensinen vanhurskauttamisoppi) sijasta puhutaan vanhurskaaksi tekemisestä.^{2[2]}

3. Aikamme pelastuskäsityksiä

Tässä yhteydessä ei ole mahdollisuutta eikä tarkoituksenmukaistakaan lähteä selvittämään eri kirkkokuntien ja kristillisten suuntien käsityksiä pelastuksesta. Hedelmällisempää on tarkastella toisaalta sitä, mikä asema luterilaisella soteriologialla tänään on ja mihin suuntaan pelastuskäsitys on mahdollisesti muuttunut.

Luterilaisen kirkkomme virallisen oppiperustan (Raamattu ja sitä tulkitsevat luterilaiset tunnustuskirjat) mukaan pelastuskäsityksessä ei ole tapahtunut muutosta, vaan virallinen opetus ja tunnustus on edelleen yksin uskosta, yksin armosta, yksin Kristuksen tähden. Eri asia on kuitenkin se, miten tämä tunnustus näkyy käytännön opetuksessa ja julistuksessa. Edellä on osoitettu olennainen ero roomalaiskatolisen ja luterilaisen pelastuskäsityksen välillä ja kuitenkin kirkkojen välisissä oppikeskusteluissa on opillisia eroavuuksia vähätelty. Ne on saatu näyttämään lähinnä väärinkäsityksiltä ja reformaation oppitaistelun ylilyönneiltä. Tämä on merkillistä sikäli, että sen kummemmin Rooman kirkko kuin luterilainenkaan kirkko ei ole muuttanut oppiaan pelastuksesta. Mitenkähän reformaattori Martti Luther kommentoisi tapahtunutta kehitystä? Onko niin, että yhteyden idea on noussut määrääväksi tekijäksi syrjäyttäen todellisen opillisen yksimielisyyden? Huolestumisensa ovat Suomessa tuoneet julki lähinnä herätyskristilliset piirit, kun taas kirkon jäsenistön suuri enemmistö on tuskin enää tietoinen sen enempää vanhurskauttamisopista kuin siihen liittyneistä keskusteluistakaan.

Me elämme (Suomessakin) voimakkaasti humanistis-rationaalista aikakautta. Sille on ominaista, että New Age -uskonnollisuus (synkretismi) on päässyt syvästi vaikuttamaan perinteisillä kristinuskon alueilla jättäen lähtemättömät jälkensä. Mutta vaikutus ei rajoitu vain kulttuuriin ja

^{2[2]} Tiililä 1963, 143, 144, 145. Tiililä viittaa tässä yhteydessä myös siihen, että Rooman kirkon pelastusoppi ei tuo täyttä pelastusvarmuutta. Samoin opettaa Pieper, joka näkee pelastusvarmuuden epäämässä roomalaiskatolisen kirkon pyrkimyksen hallita jäseniään. Ka. Pieper 1995, 375.

yhteiskuntaan, vaan se on pesiytynyt myös kristilliseen kirkkoon.^{3[3]} Yleishumaani hyvien tekojen oppi on vallannut alaa ja se on tullut lähes huomaamatta osaksi kristillisyyttä. Kun tähän lisätään aimo annos relativismia ja liberalismia, on seos valmis. Raamatun ohjeellisuudella ei ole enää sellaista relevanssia (merkityksellisyyttä), kuin minkä esimerkiksi luterilaisen kirkon tunnustus sille ehdottomasti määrittelee. Tällöin myös pelastuskäsitys kristinuskon keskeisenä asiana on luonnollisesti muutoksen paineessa.

Kristinuskolle luovuttamattoman keskeinen rakkauden käsite on saanut uuden sisällön, jolla ei ole mitään tekemistä Kristuksen uhrirakkauden kanssa. Rakkauden ideologia pyrkii korvaamaan Jumalan rakkauden konkretisoitumisen pelastushistoriassa. Jokainen ihminen luokoon oman oppinsa ja käsityksensä ilman ulkopuolisia auktoriteetteja (Raamattu, tunnustus, kirkko). Mitä ihminen kylvää, sitä hän myös niittää sopii yhteen karma-ajattelun kanssa. Ajatus viimeisestä tuomiosta on hämärtynyt, koska se ei sovi yhteen relativismin ja absoluuttisen totuuden kieltämisen kanssa. Tähän liittyy myös uusi käsitys historiasta: lineaarisen historiakäsityksen vahvaksi haastajaksi on länessäkin noussut itämainen syklinen historiakäsitys.

Aikamme pelastuskäsityksissä näkyy myös se radikaali sisällöllinen muutos, mikä tapahtunut sekä jumalakäsityksen että ihmiskäsityksen kohdalla. Pelkistäen voidaan sanoa, että Jumala on inhimillistetty ja ihminen jumalallistettu. Tällä tarkoitan paitsi Jumalan kolminaisuuden hämärtymistä, myös Jumalan pyhyiden torjumista. Jumala halutaan käsittää – vastoin Raamatun ilmoitusta – jonkinlaiseksi super-pehmoksi ja loputtomaksi ymmärtäjäksi ilman Jumalan lain julistamaa tuomiota ja rangaistusta. Ihmisen perisyntisyyden tilalle on nostettu ajatus ihmisen pohjimmaisesta hyvyydestä ja kehittämisestä (jooga, mietiskely, henkinen kasvu jne.) aina jumaluuteen saakka. Kristus-mestarin tilalle ovat tulleet gurut ja shamanistiset mestarit, joiden kautta pyritään hallitsemaan niin nykyisyyttä kuin tulevaisuuttakin (tarot-kortit, ennustajat...). Pelastuskäsitykseen on tullut mukaan Suomessakin yleistynyt usko jälleensyntymiseen (v. 1990 n. ¼suomalaisista uskoi jälleensyntymiseen).

4. Pelastus ja lähetystyö

Kristillisen lähetystyön varsinainen sisältö on pelastuksen evankeliumin julistaminen Kristuksessa kaikille kansoille riippumatta siitä, mitä uskontoja ne edustavat tai mitä niissä pelastuksesta ajatellaan. Tämä lähtökohta on jyrkässä vastakkainasettelussa relativismin ja uususkonnollisuuden kanssa. Siihen sisältyy valmis jännite ja kysymys: Eikö todella ole pelastusta Kristuksen ulkopuolella?

Lähetystyö, sen sisältö, on kenties tärkein indikaattori punnittaessa klassisen kristillisen soteriologian asemaa kristillisen kirkon käytännön elämässä. Relativismi ja yleisuskonnollisuus ovat lähetystyön varsinaisia sammuttajia. Lähetystyölle voidaan luonnollisesti määritellä uusi sisältö ja uudet päämäärät, kuten sosiaalinen apu, kehitysyhteistyö, opetus- ja valistustoiminta jne., jolloin evankeliumin julistus jää taka-alalle, jos sinnekään. Kristillisen kirkon perustehtävän kannalta on tällöin kysyttävä: Kuka sen tekee, jos kirkko itse sitä häpeää, väheksyy tai jopa siitä kieltäytyy.

^{3[3]} Ks. artikkeli ”Kirkko uskonnollisuuden paineessa” (P. Huhtinen) Reijo Arkkilan juhla kirjassa ”Astu Arkkiin”, Leväsjoki 2002 (s. 179–193).